

Тема: «Вальтер Скотт. «Айвенго». В. Скотт як засновник жанру історичного роману».

Мета: познайомити учнів з особистістю письменника та тематикою його творів; розкрити особливості жанру історичного роману; розвивати зв'язне мовлення учнів, логічне мислення, навички переказу окремих епізодів роману; виховувати зацікавленість історією та традиціями народів світу.

Обладнання: портрет В.Скотта, виставка його книг; карта світу, слайди із зображенням Шотландії, Единбургу; тексти роману «Айвенго», презентація «Вальтер Скотт».

Хід уроку

Вальтер Скотт повів за собою
цілу юрбу послідовників. Але
які вони всі далекі від шотландського
чародія.
О.С.Пушкін

I. Оголошення теми і мети уроку.

Вчитель. Час відлічує хвилини, години, роки, століття. Людство переступило межу нового тисячоліття. Поступ людини позначено не миттєвостями буття, а особистостями, видатними людьми нашої планети. Один із них – шотландець Вальтер Скотт, знайомству з яким ми і присвячуємо сьогоднішній урок. Отже, тема уроку: «Вальтер Скотт як засновник жанру історичного роману. Роман «Айвенго».

«Незакінчене речення»: «Для мене історія це ...»

Вчитель. Вальтер Скотт... Блискучий юрист, письменник, поет, біограф, майстер історичного роману. Майже двісті років тому Вальтер Скотт вважався одним із найвеличніших письменників світової літератури. Бальзак розглядав його романи як зразки художньої досконалості, Стендаль вважав його «батьком» сучасних романістів, Гете відзивався про нього з найбільшим схваленням, Байрон зізнавався, що всі його романи читав не менше п'ятдесяти разів, а Пушкін називав його «шотландським чарівником».

Вчитель. Але перед тим, як познайомитись із письменником, ми завітаємо на його батьківщину, благодатну шотландську землю, яка відкрила світу самобутній талант Вальтера Скотта. На крилах часу ми знову перенесемося до Шотландії, з її високими горами, крутими ущелинами, прекрасними вересовими полями, дивовижними легендами, героїчною історією. А допоможуть нам у цьому екскурсоводи.

(На екранах комп'ютерів демонструються слайди із зображенням Шотландії, Единбурга, звучить національний інструмент - волінка.)

Екскурсовод I.

Шотландія - країна старовинних гір і озер, соснових лісів і вересових пустощів. На 3000 км тягнеться берегова лінія країни, являючи собою скелясті кручі, мальовничі гирла рік і піщані пляжі. Самобутній колорит Шотландії надають національні

атрибути і традиції, властиві тільки цій країні. Своєрідним символом Шотландії служить волинка – національний музичний інструмент, а також кілт – чоловіча клітчаста спідниця і плед, виготовлені з тканини, прикрашеної традиційною синьо-червоно-зеленою клітинкою.

Знайомство з Шотландією починається з Единбурга, одного з найкрасивіших міст світу. Це дивовижне і старовинне місто увінчане замком, який возвеличується над вулицями на величезній гранітній скелі. І, звичайно ж, традиційний волинщик у клітчастій спідниці награв жалісну пісню на своїй волинці за стінами замку. На вимощеній буличником Королівській Милі знаходиться деяка частина із 16000 збережених старих міських будівель – тут сполучаються район Старого міста з Холірудським палацом – офіційною резиденцією Британської Королеви в Шотландії.

Екскурсовод II.

Але Шотландія не завжди була такою тихою, мирною і спокійною, ворогуючі клани і битви проти англійців залишили свій слід на багатьох чарівних замках, розкиданих по всій країні. Деякі з них є фортецями, які вражають своєю суворою красою, інші, зі шпильми, башнями і різьбленою роботою, схожі на казкові замки, більшість із яких і досі вважаються будинками родових вождів і шотландської аристократії.

Екскурсовод III.

Хоча Шотландія і є частиною Великобританії, все-таки сама по собі являє окрему країну. Це країна прекрасних гірських вершин, вкритих вереском, глибоких і жахливих гірських озер, розкинутих серед казкових замків і теплої душевної гостинності. Найбільше місць пов'язано з королівською сім'єю Шотландії: палац Скун, місце коронації, замок Стерлінг, замок Гламз, у якому провела своє дитинство королева Єлизавета. Прекрасні і баронський замок Кратер, обнесений стародавньою живою огорожею із тисових дерев, і готичний замок Інверері, розташований на березі озера Файн.

Екскурсовод I.

Шотландія – країна невелика, але різноманітна за ландшафтом – це суворі безлісі Шетлендські острови і мальовничі ліси і озера району Троссакс. На тихих, не зіпсованих цивілізацією ідилічних островах, котрі з'єднані з материком переправами, можна познайомитися з рідкісними видами диких квітів і морськими птахами, тюленими і видрами. Найвідоміше озеро Шотландії – загадкове озеро Лох-

Несс. Воно досягає в довжину 39 км, максимальна глибина ледь сягає 230 м. З озером Лох-Несс уже декілька століть підряд чутки пов'язують історії про жахливе створіння нессі, з довгою шиєю і крихітною головою, яке мешкає у цих водах. Перші згадки про чудовисько відносяться до 17 століття.

Експурсовод II.

У IX столітті західна частина Шотландії зазнавала нападів вікінгів. Саме з цими подіями пов'язана легенда про національну квітку країни – чортополох. Одного разу вікінги вирішили раптово напасти на шотландців (босоніж, щоб не розбудити ворога). Вони не очікували, що в цих краях росте квітка-колючка бузкового кольору. Наступивши на зарослі чортополоху, вікінги розбудили їх голосними криками, тим самим зірвавши напад. І шотландці перемогли – так розповідає легенда.

Експурсовод III.

Початок літа – один із наймальовничіших сезонів у Шотландії. Жовтим кольором розквітають кущики утьосніка, а в липні всі відкриті місцевості, поля і схили гір пофарбуються ніжно бузковим кольором – зацвітає вереск.

Море вважається головним джерелом прибутку для багатьох шотландців, і по всьому узбережжю розкидані рибацькі селища, які поставляють свіжі морські продукти. У річках ловлять форель і лосось, готуючи з них прекрасні шотландські ласощі.

Екскурсивод I.

Педантична ввічливість і бережливість шотландців, їх поклоніння перед своїми традиціями, зворушлива турбота про землю і про тих, хто її населяє (братів менших), справжня гостинність горців, дивовижне різноманіття природи – гірські вершини, привільні поля, кам'яністі фьорди, могуті ліси з багатовіковими деревами – все це просто захоплює і приводить до думки, що Шотландія – країна найяскравіших і незабутніх вражень.

Вчитель. Та найбільше, чим славиться Шотландія, - це її люди. Серед них – винахідник телефону Олександр Белл і пеніциліну Олександр Флемінг. Усьому світу відомі імена письменників – вихідців із Шотландії: Роберта Бернса, Роберта Льюїса Стівенсон, Артура Конан Дойла, Вальтера Скотта.

Учень.   Задел струну — запела тетива.
                  Они о прошлом нам напомнить рады.
                  И устремились к музыке слова,
                  И пробил час рождения баллады.

                  И коль почтенной публике угодно
                  Настроить души на балладный лад,
                  Сочту за честь исполнить вам сегодня
                  Балладу о Слагателе баллад.

                  Герой моей баллады с детства хром
                  И выглядит, признаюсь, не геройски,
                  Но в битве, что добро ведёт со злом,
                  Один, клянусь гитарой, стоит войска.

                  И если он рожок ко рту подносит,
                  Спешу на зов и тороплю коня:
                  — Сэр Вальтер Скотт, я ваш оруженосец!
                  Рассчитывайте, рыцарь, на меня!

                  Итак, вообразите:
                  Прошлый век.
                  Герб на стене. Мечи, кинжалы, шпаги.
                  Камин. Свеча. Усталый человек
                  Пером гусиным водит по бумаге.

                  И в древних рамах оживают лица,
                  Послушные волшебному перу,
                  И с узником бежит он из темницы,
                  И с королём пирует на пиру.

                  А жизнь беду готовит за бедой,
                  Но злой судьбе вовек не покорится
                  Сэр Вальтер Скотт — калека и герой,
                  Поэт и воин, благородный рыцарь.

                  Ах, если бы века со счёта сбросить
                  И стать пред ним, кольчугою звеня:

— Сэр Вальтер Скотт, я ваш оруженосец.
Рассчитывайте, рыцарь, на меня!

Исчерпан срок, отпущенный судьбой,
И до конца баллады строк немного.
Окончен путь, но не окончен бой
Во имя чести, рыцарства и долга.

— Мы с вами, рыцарь, в этой схватке вечной.
На подвиг, словно в детстве, нас зовут
Лихой Роб Рой, Айвенго безупречный,
Бесстрашный и беспечный Робин Гуд.

Пусть не смолкает ржание коней,
Пусть вереск на холмах не увядает,
Пусть идеалы юности моей
В час выбора меня не покидают.

И под конец, когда настанет осень,
Скажу, седую голову склоня:

— Сэр Вальтер Скотт, я ваш оруженосец.

Рассчитывайте, рыцарь, на меня! (*Вадим Левин. Баллада о Слагателе баллад*)

Вчитель. Зараз я запрошую всіх присутніх на прес-конференцію з письменником.
Інценізація «Інтерв'ю з письменником».

Журналіст. Пане Скотт, де і коли ви народилися?

В. Скотт. 15 серпня 1771 року в Единбурзі, столиці Шотландії у старому особняку на вулиці Коледж-уїнд. Я дуже любив своє рідне місто – живописне, старомодне. У ньому не було ані королівського двору, ані фабрик, ані торгівлі, але було багато адвокатів, що трудилися в Сесійному суді.

Журналіст. Ким були ваші батьки?

Вальтер Скотт. Мій батько, якого теж звали Вальтер, вивчившись на стряпчого, очолив адвокатську контору, де згодом я почав свою юридичну кар'єру. Моя мати, Анна Скотт, уроджена Резерфорд, була дочкою професора медицини Единбурзького університету.

Журналіст. Чи щасливим було ваше дитинство?

Вальтер Скотт. Я був дев'ятою дитиною у сім'ї (усього було дванадцять, але шестеро померли ще немовлятами), батьки дуже любили мене, але увесь час побоювалися за моє життя. На жаль, я народився хворим, з ногами різної довжини. Лікарі попереджали, що через дитячий поліомієліт я можу на все життя залишитись прикутим до ліжка. Батьки відправили мене до моїх тіток у маєток, щоб я мав змогу дихати свіжим повітрям. Коли мені було зовсім погано, мене завертали у гарячу слизьку шкіру щойно убитої вівці та поїли козиним молоком із медом. Я хворів майже постійно, але боровся за здоров'я та добився того, що однією рукою піднімав ковадло.

Журналіст. Які ваші найбільші враження дитинства?

Вальтер Скотт. Я багато подорожував із тіткою, котра возила мене на різноманітні курорти, щоб поправити моє здоров'я. В одному з таких курортів я відвідав театр і вперше побачив п'єсу Шекспіра. Враження були такими великими, що я захопився творами славетного драматурга, із захопленням читав історичні романи і почав мріяти про літературну працю. Феноменальна пам'ять дозволяла мені запам'ятовувати до найдрібніших деталей обставини всіляких воєн, походів, битв, імена і титули історичних осіб.

Журналіст. Пане Скотт, яку освіту ви здобули?

Вальтер Скотт. Коли мені виповнилося сім років, тітка привезла мене до батьків, і я пішов до школи. Через п'ять років я вступив до Единбурзького університету на юридичний факультет, як того бажав батько. Юриспруденція мало приваблювала мене, але я не міг суперечити волі батька і розумів, що повинен забезпечити себе матеріально.

Журналіст. Скажіть будь ласка, які ваші захоплення.

Вальтер Скотт. Я серйозно захопився збиранням творів шотландського фольклору, спогадів про важливі події героїчного минулого. Я багато подорожував, знайомився з місцями героїчних подій, оглядав руїни старовинних замків. Цій праці присвятив більше десяти років і видав три збірки давніх шотландських пісень. Окрім того, зібрані матеріали використовував під час роботи над історичними романами. Багато часу віддаю читанню, зокрема на італійській, іспанській, французькій, німецькій мовах і латині.

Журналіст. Пане Скотт, як склалася ваша адвокатська кар'єра, адже ви говорили про те, що юриспруденція була вам не до душі?

Вальтер Скотт. Адвокатська кар'єра моя була успішною: я став шерифом і секретарем Вищого суду Шотландії.

Журналіст. А як же літературна діяльність?

Вальтер Скотт. Я постійно друкую у журналах статті і рецензії, пишу передмови до видань. У 1800 році вийшов мій перший оригінальний твір – балада «Вечір Святого Іоанна». Протягом наступних двох років створив власні балади в народному дусі та романтичні поеми, що увійшли до збірок «Пісня останнього менестреля», «Діва озера».

Журналіст. Чи зазнали ви слави ще за життя?

Вальтер Скотт. Так, за життя я зазнав слави національного поета. Король Георг IV запросив мене стати придворним поетом, але я відмовився, так як не вважав себе видатним літератором. Мене обрали почесним громадянином Единбурга, англійський монарх подарував мені титул баронета й звелів помістити мій портрет у галереї королівського палацу.

Журналіст. Пане Скотт, Вас називають батьком історичного роману. Як це сталося, адже ви зазнали слави як поет.

Вальтер Скотт. Справа в тому, що в цей час на поетичному небосхилі Англії яскраво засяяла зірка іншого поета – Джорджа Байрона. І я прекрасно розумів, що змагатися з ним у поезії – справа марна й безперспективна. Я почав шукати свій шлях у літературі і вирішив спробувати себе у прозі. Не бажаючи ризикувати своїм ім'ям, я анонімно надрукував у 1814 році свій перший роман «Уеверлі». Потім видав романи «Пуритани», «Роб Рой», «Айвенго», «Квентін Дорвард».

Журналіст. «Великий Невідомий» - так тепер називають вас у розмовах і пресі, хоча найбільш проникливі читачі швидко здогадалися, хто із сучасних письменників міг так знати і зобразити Англію. Пане Скотт, чим пояснюється така ваша поведінка?

Вальтер Скотт. Причин на це багато. У цей час я займав високу державну посаду – секретаря Вищого суду. Багато хто вважав, що заняття літературою несумісне зі службовим становищем. Не слід забувати і того факту, що до нового жанру я звернувся уже досить відомим письменником. Тому побоювався, що історичні романи не будуть популярними і це негативно відобразиться на моїй літературній кар'єрі. Окрім того, я дуже люблю усілякі таємниці, вигадки навколо свого імені. Тим паче, загадковість невідомого автора «Уеверлі» сприяла кращому продажу книг, зацікавленості з боку читачів.

Журналіст. Що для вас є найважливішим у житті?

Вальтер Скотт. Щирі дружні стосунки, торжество добра і справедливості.

Журналіст. Пане Скотт, щиро вдячний вам за цікаву розмову.

Вальтер Скотт. Хай щастить вам. Читайте мої книги: у них я сам.

Вчитель. Вальтер Скотт віддав літературі надзвичайно багато сил. Він не полишив писати навіть під час тяжкої хвороби. Його слава росла з кожним роком, а письменник ставився до неї досить скептично. Він був дуже уважним до молодих літераторів, завжди підтримував їх морально і матеріально. Таким скромним, добрим, розумним, веселим і запам'ятався він сучасникам.

Творчий доробок письменника становлять 28 романів, декілька оповідань і повістей, історичні праці «Історія Шотландії», «Життя Наполеона Бонапарта».

Вчитель. Після всього почутого і побаченого у вас сформувалося уявлення про письменника. Давайте разом складемо

Творчий портрет письменника. (Метод «Групування»)

Словникова робота.

Вчитель. Згадайте визначення роману як жанру.

Роман – місткий за обсягом, складний за будовою прозовий епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів.

Романи бувають біографічні, автобіографічні, пригодницькі, побутові, соціально-філософські, психологічні, історичні.

Вчитель. З яким із тільки що перелічених видів роману ми вже познайомилися? (Пригодницьким: Д.Дефо «Робінзон Крузо», Жюль Верн «П'ятнадцятирічний капітан», Р.Л.Стівенсон «Острів скарбів»)

Історичний роман - побудований на історичному сюжеті твір, який відтворює у художній формі певну епоху, період історії.

Вчитель. В історичному романі історична правда поєднується з правдою художньою, історичний факт – з художнім вимислом, справжні історичні особи – з особами вигаданими. Відомо, що елементи історичного роману почали виникати ще в античних авторів (твори про Олександра Македонського, Троянську війну). Але історія у них була лише тлом для змалювання надзвичайних пригод персонажів, а історичні факти нерідко замінювалися вигаданими. Не було в цих творах й історичного підходу до зображення людей і суспільства: герої з минулого діяли й говорили не відповідно до своєї епохи. І лише в романах В.Скотта найбільш повно виявилися характерні риси цього жанру. Тому тип роману, який розробив митець, отримав назву «вальтерскоттівський», а самого письменника вважають засновником жанру історичного роману.

Кожний молодий письменник того часу, який прагнув добитися успіху, пробував свої сили в новому жанрі. Услід за В.Скоттом Проспер Меріме пише «Хроніку часів Карла IX», Віктор Гюго - «Собор Паризької Богоматері», Оноре де Бальзак – «Шуани». В українській літературі в цьому жанрі працювали П.Куліш «Чорна рада», П.Загребельний «Роксолана», «Євпраксія», Ліна Костенко «Маруся Чурай».

- А які історичні романи читали ви? (Відповіді учнів.)

Дослідницька робота.

- Знайдіть у романі «Айвенго» риси історичного роману.

- Визначте теми, конфлікти роману.

Вчитель. У романі «Айвенго» В.Скотт, використовуючи історичний сюжет, надає широку картину життя Англії XII століття, пов'язану з боротьбою саксів з норманами. Дія твору розгортається приблизно в 1194 році і пов'язана з поверненням до Англії після довгих років відсутності короля Ричарда I Левове Серце. На батьківщині йому довелося вести боротьбу з братом Джоном, який прагнув захопити престол, а також з норманськими баронами, що хотіли зберегти свою незалежність від королівської влади й свої привілеї. Таким є

Політичний конфлікт роману. Ускладнюється він конфліктом

Національним, оскільки корінне населення, сакси, потерпають від норманів-завойовників. Для вільного саксонського селянина головним ворогом був норманський барон, отже, король міг розраховувати на підтримку народу в боротьбі з магнатами-норманами. Окрім того, у романі показані міжусобні війни, а також соціальні протести селян, доведених різними утисками та поборами до цілковитого розорення. Вони повстали проти своїх гнобителів або перетворилися на розбійників. Письменник показав також наявність

Релігійних конфліктів в Англії тих часів. Він правдиво зобразив зневагу християн-європейців до єврейського народу, до мусульман.

У романі поруч з вигаданими персонажами (Айвенго, Ровена, Ребекка, Ісаак, Седрік) діють реальні історичні особи (Ричард I, принц Джон). Усі персонажі мислять, відчувають у дусі свого часу, хвилюють їх загальнолюдські проблеми.

У романі багато пригодницьких елементів: засідки, переслідування, неочікувані події, несподіваний порятунок. Дуже багато таємничих обставин, які мають реальне пояснення: герої часто з'являються під чужим іменем, переодягнені так, що навіть близькі люди не можуть їх упізнати. Усе це захоплює читача, інтригує його.

- Які ж основні теми твору? (*Зображення історичного минулого Англії, боротьба англосаксів з норманами, доля лицаря Айвенго.*)

Вчитель. Автор порушує проблеми боротьби за незалежність, владу, об'єднання країни, кохання, честі, зради, віри, вірності.

Бесіда з учнями на перевірку первинного сприйняття тексту.

- Яке ваше враження від прочитаного роману?
- Хто з героїв твору вам сподобався? Чим саме?
- Що нового ви дізналися про історію Англії?

Метод «Прес».

- Чим цікавий цей роман для сучасного читача?

II. Закріплення вивченого матеріалу.

Вчитель. Давайте повернемося до епіграфу нашого уроку. Як ви вважаєте, чому О.Пушкін називав В.Скотта «шотландським чарівником»?

«Незакінчене речення»:

«Сьогодні на уроці я дізнався про...»

III. Підсумок.

IV. Домашнє завдання.

Обов'язкове: прочитати за підручником (В.Фесенко. Зарубіжна література. 7 клас) стор.70-82, знати зміст розділів I-VII, стор.82 – відповідати на питання.

На вибір: підготувати повідомлення про Англію XII століття.